

*Волкова Юлія Федорівна,
здобувач ступеня «Доктор філософії»
Ужгородського національного університету*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ НАДАННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ

Проаналізовано законодавство України та міжнародні правові акти щодо прав і свобод людини у сфері охорони здоров'я. Встановлено, що права людини у сфері охорони здоров'я включають усі права, якими наділені суб'єкти медичних правовідносин, закріплені на національному та міжнародному рівнях.

Констатовано, що на сучасному етапі реформування системи охорони здоров'я України актуальною залишається низка проблем, серед яких: низькі темпи реалізації нормативно-правових актів; декларативність прийнятих стратегічних документів; непослідовність та суперечливість дій щодо реалізації та захисту прав пацієнтів. Наголошено, що всі ці фактори ускладнюють формування нових відносин у медичній галузі відповідно до сучасних світових норм і стандартів. Акцентовано на необхідності своєчасного прийняття заходів із рівного доступу до медичної допомоги, дотримання прав людини та основних свобод, а також забезпечення належної поваги до гідності людської особистості. За результатами визначення права на охорону здоров'я та медичну допомогу у нормативно-правових актах з'ясовано, що досі відкритими залишаються питання індивідуальної автономії, інформації та інформованої згоди пацієнтів, дотримання цих норм надавачами медичних послуг та відповідна імплементація цих норм у життя. Тому вважаємо, що необхідно не лише встановити принцип доступності, а реально забезпечити доступ до необхідних медичних послуг для усіх верств населення.

З'ясовано, що на сучасному етапі світових інтеграційних процесів особливого значення набувають питання моралі та етики в медичній галузі. Доведено необхідність удосконалення механізмів правового регулювання відносин між пацієнтом і лікарем шляхом розробки та прийняття Етичного кодексу відповідно до міжнародних документів.

Запропоновано прийняття спеціального закону, який би детально визначив права пацієнтів на охорону здоров'я та медичну допомогу на основі Європейської хартії прав пацієнтів та практики країн-членів ЄС.

***Ключові слова:** права людини, захист прав, сфера охорони здоров'я, суб'єкти медичних правовідносин, пацієнт і лікар, гідність особистості, морально-етичні проблеми.*

Постановка проблеми. Будь-яка людина гарантовано наділена правами, що мають забезпечувати їй належне життя в суспільстві. Права на охорону здоров'я, на медичну допомогу всіх без винятку осіб передбачені в міжнародних та національних нормативно-правових актах. Оскільки право на медичну допомогу належить усім членам суспільства, воно не може вважатися лише правом пацієнтів. Це пояснюється тим, що поява прав пацієнтів як окремої категорії осіб починається лише з моменту звернення до медичного закладу або надання їм медичної допомоги. Повний перелік прав пацієнтів закріплено у Європейській хартії прав пацієнтів від 15.11.2002. Це перший документ у сфері прав пацієнтів серед міжнародних документів, прийнятий у ХХІ столітті. Відповідно до цього

документа, кожному пацієнту має бути гарантовано якість і безпеку наданої медичної допомоги. З огляду на євроінтеграційний вектор розвитку нашої держави актуальними завданнями постають питання вивчення міжнародного законодавства з метою запозичення досвіду та вдосконалення нормативно-правової бази України у сфері забезпечення прав пацієнтів у випадку їх порушення. Отже, у процесі дослідження нормативно-правових актів ми розглянемо актуальне питання, що стосується прав пацієнтів та медичних працівників як суб'єктів правовідносин у сфері надання медичних послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання прав пацієнтів порушувалось в Україні неодноразово. Наукові дослідження зазначеного напрямку переважно проводилися фрагментарно. Окремим аспектам правового статусу споживача медичних послуг присвячені роботи З. С. Гладун, Р. Ю. Гревцової, І. Я. Сенюти, Р. О. Стефанчука та багатьох інших науковців. Питання правового закріплення прав пацієнтів досліджували у своїх роботах такі науковці: С. Б. Булеца, В. В. Городовенко, О. В. Дроздова, І. М. Паращич, С. Г. Стеценко та ін. Особливий науковий інтерес становили проблеми цивільно-правового регулювання відносин у сфері надання медичних послуг у наукових розробках В. В. Стратонова та А. О. Гавловської. Адміністративно-правове регулювання забезпечення прав пацієнта в Україні та питання юридичної відповідальності за порушення прав у сфері надання медичних послуг досліджував Ю. А. Козаченко. Способи охорони та захисту прав пацієнтів в Україні досліджувались у роботах Т. В. Блащук, В. А. Галай.

Мета дослідження – аналіз законодавства України та міжнародних правових актів щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері надання медичних послуг в умовах реформування системи охорони здоров'я України.

Виклад основного матеріалу. Стрімкий науково-технічний прогрес, відповідні технологічні розробки все більше впливають на наше життя. У зв'язку з наростаючими проблемами та протиріччями, з якими стикається людство внаслідок цих процесів, необхідне своєчасне прийняття глобальних заходів щодо дотримання прав людини та основних свобод, а також забезпечення належної поваги до гідності людської особистості. Права людини у сфері охорони здоров'я включають усі права, якими наділені суб'єкти медичних правовідносин, закріплені на національному та міжнародному рівнях, що стосуються окресленої сфери. До них належать: право на інформовану згоду, право на вільний вибір лікаря та закладу охорони здоров'я, медичну таємницю та конфіденційність, право на захист порушених прав, право на доступність послуг у системі охорони здоров'я тощо. Сфера охорони здоров'я, зокрема у частині надання медичної допомоги, перебуває у стані трансформації, а медична реформа, яка відбувається на сучасному етапі розвитку України, потребує взаємодії законодавства та

практичних порад з боку міжнародних практик [1]. Основу для вжиття таких заходів мають складати загальні принципи, які вже проголошені у Загальній декларації про геном людини та права людини та Міжнародній декларації про генетичні дані людини. Водночас необхідно брати до уваги не лише нинішні умови наукової діяльності, а й тенденції подальшого розвитку, – наголошує Загальна декларація про біоетику та права людини [2]. Декларація торкається етичних питань, що стосуються медицини, наук про життя та пов'язаних з ними технологій щодо людини, з урахуванням їх соціальних, правових та екологічних аспектів. Відповідно до статті 3: «Повинна забезпечуватися повна повага до людської гідності, прав людини та основних свобод» (п. 1). «Інтереси та добробут окремої людини повинні панувати над інтересами власне науки чи суспільства» (п. 2). «У процесі застосування та розвитку наукових знань, медичної практики та пов'язаних з ними технологій слід забезпечувати захист особливо вразливих осіб та груп та поважати їхню особисту недоторканність» (ст. 8).

З метою справедливого та рівноправного поводження слід дотримуватись основного принципу рівності всіх людей у тому, що притісняють їх гідності та прав (ст. 10). У статті 28 наголошується на недопущенні дій, що ущемляють права людини, основні свободи та людську гідність: «Ніщо в цій Декларації не може бути витлумачено як таке, що дає тій чи іншій державі, групі або окремій особі будь-які підстави займатися будь-якою діяльністю або вчиняти будь-які дії, що обмежують права людини, основні свободи та людську гідність».

У 1981 р. у Європейському Союзі у сфері охорони здоров'я та надання медичної допомоги була прийнята Лісабонська декларація Всесвітньої медичної асоціації з прав пацієнтів [3]. У вступі зазначено: лікар повинен діяти в інтересах пацієнта згідно зі своєю совістю, необхідні також відповідні гарантії автономії і справедливого ставлення до пацієнта. Право на індивідуальну автономію, відповідно до Лісабонської декларації (ст. 3) та ЄХПІ (ст. 5), передбачає, що пацієнт має право на самостійне прийняття рішень стосовно себе. Лікар повинен поінформувати пацієнта щодо наслідків його / її рішення. А також кожна людина має право вільно обирати різні види лікування, процедури та лікарів на основі адекватної інформації. Пацієнт має право обирати метод діагностики та лікування і до якого лікаря або лікарні звертатися.

Декларація затверджує основні права на отримання медичної допомоги, якими має володіти кожен пацієнт. Лісабонська декларація у статті 10 пункті 1 закріплює і конкретизує це право: слід завжди поважати людську гідність і право пацієнтів на недоторканність приватного життя, а також їхні культурні і моральні цінності при наданні медичної допомоги і в ході практичного медичного навчання.

У 1997 році Рада Європи прийняла Конвенцію про захист прав людини та людської гідності щодо застосування біології та медицини – Конвенцію про

права людини та біомедицину (Європейська конвенція про права людини та біомедицину) [4]. Стаття 1 цього документа проголошує: «сторони цієї конвенції зобов'язані захищати гідність та індивідуальність усіх людей і гарантувати це право кожному без дискримінації, поважати їх цілісність та інші права і фундаментальні свободи щодо біології та медицини». Ця Конвенція окреслює базові принципи щодо прав пацієнтів: рівноправний доступ до медичної допомоги та захист права на інформовану згоду, приватне життя та право на інформацію. Ці засади є обов'язковими для держав, які ратифікували Конвенцію.

У 2002 році у Європейському Союзі у співпраці з громадськими організаціями з різних країн-членів ЄС було розроблено Європейську хартію прав пацієнтів (ЄХПІ) [5], у якій чітко визначені права пацієнтів. Метою цього документа було залучення пацієнтів до створення та впровадження послуг з охорони здоров'я. Хартія має рекомендаційний характер, однак проголошені у Хартії права визнаються і на законодавчому рівні. Хартія стала своєрідним орієнтиром для функціонування систем охорони здоров'я в Європі.

Законодавство України про права пацієнтів ґрунтується на Конституції України. Основними нормативно-правовими актами, що регулюють права пацієнтів на медичну допомогу, є Закон «Основи законодавства України про охорону здоров'я», Цивільний кодекс України, міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, інші нормативно-правові акти, що прийняті на їх виконання та які регулюють суспільні відносини, пов'язані з реалізацією та захистом прав пацієнтів. Так, Конституцією України передбачається, що «кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ч. 1 ст. 49). Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування (ч. 3 ст. 49). Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [6], наголошує: що «охорона здоров'я – це загальний обов'язок суспільства та держави» (ст. 5), вказуючи, що «кожний громадянин України має право на охорону здоров'я», що передбачає «правовий захист від будь-яких незаконних форм дискримінації, пов'язаних зі станом здоров'я» (ст. 6, п. и). Утім ця стаття не враховує фінансове становище пацієнта, його місце проживання, а також період звернення за допомогою тощо. З огляду на аналіз чинного вітчизняного законодавства чіткого закріплення права на реалізацію медичної допомоги пацієнта не існує. В українському медичному законодавстві відсутній чіткий перелік прав пацієнтів.

Наразі існує необхідність прийняття спеціального закону, який би детально визначав права пацієнтів на охорону здоров'я та медичну допомогу, а також встановлював правові, економічні та організаційні основи захисту цих прав. У 2007 році було підготовлено проєкт Закону України «Про захист прав пацієнтів» [7]. Проєкт Закону встановлює основні права пацієнтів, які відповідають

положенням, проголошеним Європейською хартією прав пацієнтів: права пацієнтів як певну групу прав, похідних від загальних прав людини; визначає гарантії забезпечення цих прав в області охорони здоров'я з опертям на принципи цінності життя людини, безпеки, тісного взаємозв'язку фізичного і духовного здоров'я. У Законопроекті передбачено, що «медичні працівники зобов'язані діяти в інтересах пацієнта у будь-який час, виходячи з принципу домінування інтересів та благополуччя окремої людини над інтересами суспільства або науки». Оскільки «права окремої людини є найціннішим благом» і діяльність медичних працівників має спрямовуватися на покращення її стану та збереження життя, без можливих зловживань на свою користь та на користь третіх осіб, було б доцільно ввести таку норму у чинне медичне законодавство. Однак за результатами розгляду у першому читанні законопроект було взято за основу та запропоновано доопрацювати з урахуванням висловлених зауважень і пропозицій. Наразі Законопроект залишився у Верховній Раді без руху.

На сучасному етапі світових інтеграційних процесів особливого значення набувають питання моралі та етики в медичній галузі. З метою забезпечення високих стандартів етичних норм у сфері охорони здоров'я була створена Гельсінська декларація Всесвітньої медичної асоціації «Етичні принципи медичних досліджень за участю людини у якості об'єкта дослідження» [8], яка включала також дослідження на людських матеріалах та даних, які можна ідентифікувати. В Декларації закріплено моральні та етичні відносини між пацієнтом та лікарем. Це є певний еталон моральності та етичної поведінки лікаря. Ще одним міжнародним документом є Женевська декларація Всесвітньої медичної асоціації [9], яка, по суті, є не що інше, як сучасна редакція клятви Гіппократа: «Я виконуватиму свій професійний обов'язок чесно із гідністю»; «Я не дозволю, щоб релігійні, національні, расові, політичні чи соціальні мотиви перешкодили мені виконати свій обов'язок по відношенню до пацієнта»; «Я буду дотримуватися найглибшої поваги до людського життя, починаючи з моменту зачаття»; «Навіть під загрозою я не буду використовувати свої знання проти законів людяності». Відповідно до Декларації, у випадку ненадання медичної допомоги або бездіяльності, лікар несе кримінальну відповідальність.

Окрім цієї Декларації, на Генеральній асамблеї Всесвітньої медичної асоціації було прийнято Міжнародний кодекс медичної етики [10], який визначає критерії неетичної поведінки лікаря та його обов'язки щодо хворого: «Лікар повинен зберігати абсолютну конфіденційність у всьому, що стосується пацієнтів, які йому довіряють». Ще одним документом Всесвітньої медичної асоціації є Декларація про незалежність і професійну свободу лікаря, у якій визначено: «Професійна свобода лікаря передбачає свободу від стороннього втручання у лікувальний процес. Завжди і всюди слід охороняти і захищати незалежність

професійних медичних та етичних рішень лікаря» [11]. З цього випливає, що лікар має повну свободу та незалежність щодо методів та схеми лікування пацієнта. До основоположних документів Всесвітньої медичної асоціації також належать Хельсінсько-Токійська декларація (1975), Міжнародна декларація про права людини (1983).

На основі міжнародних декларацій було прийнято всі документи у країнах Європейського Союзу. Так, наприклад, на основі положень Міжнародного кодексу медичної етики було створено Європейський кодекс медичної етики. У 1994 році в Амстердамі Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) прийняла Декларацію в галузі забезпечення прав пацієнтів в Європі [12], у якій визначаються такі права людини в сфері надання медичної допомоги: право на вільний вибір лікаря та закладу охорони здоров'я; право на інформовану згоду; право на медичну таємницю та конфіденційність; право на захист порушених прав та доступність послуг в системах охорони здоров'я. Як випливає з цього документа, в країнах ЄС більше уваги приділяється дотриманню прав людини, поза як питання етики достатньо врегульовані на міжнародному рівні. Про це свідчить низка прийнятих Радою Європи документів з дотримання прав людини у сфері охорони здоров'я: Конвенція про захист прав людини та людської гідності щодо застосування біології та біомедицини; Конвенція про права людини та біомедицину (Європейська конвенція про права людини та біомедицину) [4], Європейська хартія прав пацієнтів [13].

Так, наприклад, у Європейській хартії прав пацієнтів, яка досі не ратифікована Україною, визначаються їх основні права: на профілактичні заходи; доступність; інформацію; згоду; свободу вибору; приватність та конфіденційність; повагу до часу пацієнта; на дотримання стандартів якості; на безпеку; на інновацію; право на уникнення страждань і болю; на індивідуальний підхід в лікуванні; право на подачу скарги; право на компенсацію. Цими правами визначаються також і етичні засади медичного забезпечення.

Усі документи, що регламентують морально-етичні відносини в медичному середовищі, базуються на визнаних міжнародних актах. У цих документах визначається поведінка медичних працівників під час надання медичної допомоги, які завжди повинні додержуватись етичних цінностей і правил справедливості, доброзичливості, співчуття і поваги до людини, професійної компетентності, однакового відношення до всіх хворих, незалежно від їхнього соціального стану та інших особливостей, додержання лікарської таємниці тощо. Світова громадськість завжди надавала великого значення морально-етичному фактору в медицині. Медична допомога повноцінна тоді, коли медичний персонал дотримується усіх етичних норм і правил, а не тільки правильно використовує лікувально-діагностичну технологію. Видатні представники медичної професії завжди наго-

лошували на гуманній сутності медицини, вимагали милосердя, чесного й самовідданого виконання медиками своїх професійних обов'язків згідно з покликанням і совістю [14].

Що стосується України, то слід зазначити, що в Україні у 1999 році було прийнято Кодекс професійної етики медичних сестер [15], а у 2009 році – Кодекс лікаря [16]. Але, на нашу думку, норми цих документів мають рекомендаційний та декларативний характер, оскільки не є законодавчими актами. Утім сьогодні не існує сучасного документа щодо етичного регулювання сфери медичного забезпечення, який би враховував міжнародні стандарти. У Національній стратегії реформування системи охорони здоров'я [17], на жаль, етичним питанням не відведено окремого розділу. Це свідчить про необхідність розробки та прийняття в Україні Етичного кодексу медичних працівників відповідно до міжнародних документів. Серед документів, які визначають принципи етичної діяльності медичних працівників, важливу роль відіграє Всесвітня медична асоціація, яка регламентує морально-етичні відносини і приймає відповідні міжнародні документи.

Висновки. На сучасному етапі розвитку медицини правовий захист прав суб'єктів у сфері охорони здоров'я залишається доволі актуальною проблемою. Серед тенденцій в українському законодавстві треба виокремити: відсутність дієвих гарантій реалізації та захисту прав пацієнтів, недостатній рівень відповідності міжнародним стандартам у сфері охорони здоров'я; декларативний характер норм, що закріплюють права пацієнта. Національне законодавство доволі широко описує право пацієнтів на доступність, однак не конкретизує, на які саме напрями це право поширюється. Тому вважаємо, що необхідно не лише встановити принцип доступності, а реально забезпечити доступ до необхідних медичних послуг для всіх верств населення. Було визначено права на охорону здоров'я та медичну допомогу у нормативно-правових актах, проте досі відкритими залишаються питання імплементації цих норм у життя, а також дотримання цих норм надавачами медичних послуг.

З метою гармонізації відносин «лікар – пацієнт» необхідно привернути увагу громадськості не тільки до окремих прав пацієнтів, але й прав медичних працівників. Запропоновано підготувати та ухвалити спеціальний закон на основі Європейської хартії прав пацієнта, розробити державні стандарти, що дадуть змогу відчувати себе захищеними як пацієнтам, так і медичним працівникам. Це позбавило б конфліктних ситуацій, які часто виникають між лікарем і пацієнтом, та призвело б до підвищення якості медичної допомоги; надало б можливість захистити свої права не лише пацієнтам у взаєминах із медичною установою, але й медичним працівникам.

Список використаних джерел

1. Блащук Т. В., Шелестюк Ю. С. Охорона прав пацієнтів в Україні та Європейському Союзі. *Public health journal*. Одеса: Гельветика, 2022. DOI: 10.32782/pub.health.2022.2.2.
2. Загальна декларація про біоетику та права людини. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001461/146180r.pdf>
3. Лісабонська декларація стосовно прав пацієнта від 01.10.1981. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990_016
4. Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину від 04 квітня 1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_334#Text
5. Європейська хартія прав пацієнта від 2002 р. URL: www.eesc.europa.eu/self-and-coregulation/documents/codes/private/085-private-act.pdf
6. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.
7. Про захист прав пацієнтів: проект Закону України від 06.12.2007 № 1132. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF0VG00A.html
8. Гельсінська декларація Всесвітньої медичної асоціації «Етичні принципи медичних досліджень за участю людини у якості об'єкта дослідження» № 990_005 від 01.10.2008. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990_005#Text
9. Женевська декларація Всесвітньої медичної асоціації № 990_001. URL: <https://dnkmu.com/home/zhenevska-deklaratsiia>
10. Міжнародний кодекс медичної етики. Прийнятий 3-ю Генеральною асамблеєю Всесвітньої Медичної Асоціації (Лондон, жовтень 1949 р.) з подальшими поправками 1968 р., 1983 р.
11. Декларація про незалежність та професійну свободу лікаря, прийняття 30 жовтня 1986 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_326#Text
12. Декларація про політику в галузі забезпечення прав пацієнта у Європі, ВООЗ, 1994 р. URL: http://samlib.ru/s/stonogin_s_w/europe.shtml
13. Європейська хартія прав пацієнта від 2002 р. URL: www.eesc.europa.eu/self-and-coregulation/documents/codes/private/085-private-act.pdf
14. Михайленко В. Л., Літвак А. І. Роль держави у формуванні етичних цінностей медичного персоналу. *Департамент охорони здоров'я*. URL: <http://medportal.odessa.ua/medical-staff/detail/127>
15. Етичний кодекс медичної сестри України. URL: <http://uamed.net/dok/codex.html>
16. Етичний кодекс лікаря. URL: <http://www.apteka.ua/article/17132>
17. Національна стратегія реформування системи охорони здоров'я в Україні на період 2015–2020 роки.

Yuliia Volkova. Regulatory and Legal Ensurement of The Rights of Subjects of Legal Relations in The Provision of Medical Services

The legislation of Ukraine and international legal acts regarding human rights and freedoms in the field of health care were analyzed. It has been established that human rights in the field of health care include all rights granted to subjects of medical legal relations, established at the national and international levels. It was established that at the current stage of reforming the health care system of Ukraine, a number of problems remain relevant, including: low rates of implementation regulatory of legal acts; declarative nature of adopted strategic documents; inconsistency of

actions regarding implementation and protection of patients' rights. It is emphasized that all these factors complicate the formation of new relations in the medical field in accordance with modern world norms and standards. Attention was focused on the need for timely adoption of measures for equal access to medical care, observance of human rights and fundamental freedoms, as well as ensuring due respect for the dignity of the human person. Having defined the rights to health care and medical assistance in regulatory legal acts, it was found that the issues of individual autonomy, consent of informed patients, compliance with these norms by medical service providers and the appropriate implementation of these norms in life are still open. Therefore, we believe that it is necessary not only to establish the principle of accessibility, but also to really ensure access to the necessary medical services for all segments of the population. It has been found that at the current stage of global integration processes, issues of morality and ethics in the medical field are of particular importance. The need to improve the mechanisms of legal regulation of the relationship between the patient and the doctor through the development and adoption of the Code of Ethics in accordance with international documents has been proven. It is proposed to adopt a special law that would define in detail the rights of patients to health care and medical care based on the European Charter of Patients' Rights and the practice of EU member states.

Keywords: *human rights, protection of rights, the field of health care, subjects of medical legal relations, patient and doctor, individual dignity, moral and ethical problems.*

УДК 340.13

DOI 10.31558/2786-5835.2024.1.4

Добросердов Артур Ринатович,

здобувач ступеня «Доктор філософії»

Донецького національного університету імені Василя Стуса

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ПРАВОВОГО ЛІБЕРАЛІЗМУ

У статті досліджуються особливості поняття та змісту правового лібералізму як ключової ідеології для сучасних правових систем. Автор аналізує загальне поняття лібералізму та виокремлює його зміст. З'ясовано, що до елементів лібералізму дослідники відносять: індивідуалізм, свободу особистості, розум, рівність, толерантність, суспільну згоду та конституціоналізм. Водночас серед найважливіших ознак сучасного лібералізму вчені-правники виокремлюють: збереження і захист природних прав людини, договірний характер відносин між окремою людиною та державою, пріоритет громадянських свобод над політичними, юридичними і моральними нормами, його адаптацію до історичних, національних і культурних умов, конституційне обмеження впливу держави на економіку та її втручання у цю сферу. Автор наводить власне визначення правового лібералізму.

Ключові слова: *лібералізм, правовий лібералізм, правова ідеологія, свобода, правові принципи, права людини.*

У світлі окресленої проблеми за необхідне вбачаємо розглянути визначення і зміст поняття «лібералізм» у філософсько-правовому значенні. За твердженням Г. М. Куц: «у філософській експлікації лібералізму акценти зосереджується на морально-світоглядній проблематиці, осердям якої є категоричний імператив І. Канта, а основною ідеєю виступає самодостатня цінність свободи індивіда» [1, с. 151].